УДК 336.221.26

Іван ШОСТ
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу і статистики,
Тернопільський національний економічний університет

Юля БОЙКО
аспірант кафедри економічного аналізу і статистики,
Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗБОРУ ДАНИХ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Розглянуто сутність та особливості збору даних про податкові надходження як джерело для проведення статистичного аналізу.

Ключові слова: *платники податків, податкові надходження, інформаційне забезпечення, статистичний аналіз.*

Прийняттю оптимальних управлінських рішень передує проведення повноцінного статистичного аналізу податкових надходжень, який неможливий без володіння достовірною інформацією у різних ракурсах і зрізах. Знання природи інформації та специфіки інформаційного забезпечення може підвищити ефективність статистичного аналізу податкових платежів до бюджетів різних рівнів.

Питання інформаційного забезпечення аналізу досліджено багатьма авторами, серед яких: Герасимов А. А., Костенко Т. Д., Панков В. А., Підгора Є. О., Рижиков В. С., Ровенська В. В. Однак питання раціональної організації структури і складу даних потребують докладнішого розгляду.

Відповідно до вищевикладеного у статті висвітлюються такі питання:

- визначено основні етапи створення інформаційного забезпечення для статистичного аналізу податкових платежів;
- ідентифіковано принципи, яких потрібно дотримуватись, щоб отримати повну та достовірну інформацію;
- розглянуто схему та динаміку використання електронної звітності як способу збирання та обліку інформації.

Податкова сфера оперує надзвичайно великим масивом інформації, кінцеве призначення якої реалізується у прийнятті обгрунтованих управлінських рішень. В усьому цьому процесі статистичний аналіз посідає проміжне місце між збором і опрацюванням даних та прийняттям кінцевих рішень. Лише після обробки великого обсягу показників про нараховані та сплачені податки можна вільно використовувати інформацію для реалізації необхідних заходів і досягнення бажаних результатів.

Для отримання об'єктивної оцінки досліджуваного явища, оптимальних та актуальних висновків, ефективного впливу на зміну податкової політики необхідна достовірна, своєчасна, повна і якісна використовувана інформація. Її наявність залежить від: точності і глибини вимірювань та розрахунків; методів отримання та області застосування даних безперервного спостереження, що використовуються для характеристики генеральної сукупності; правильності вибору методики дослідження та адекватності методології.

Дані у галузі податків висвітлюють кількісну сторону суспільно – економічних явищ та процесів. Їх цінність, як і усієї економічної інформації, можна розглядати і у економічному (з точки зору вартості), і у споживчому (корисність для вирішення поставлених завдань) аспектах. При цьому приростом ефекту функціонування інформації внаслідок реалізації її споживчої вартості вимірюється її корисність (на усіх рівнях податкових органів). Водночас у затратах коштів на отримання даних, їх опрацювання і зберігання втілюється вартість інформації.

Про забезпечення цілісності та конфіденційності даних, необхідних для статистичного аналізу податкових надходжень до бюджетів, їх раціональне використання перш за все повинні подбати податкові органи як органи централізації та власники важливої інформації. Адже її споживчу та економічну цінність підвищує якісне професійне виконання сприйняття інформаційних потоків; їх надійне, грамотне зберігання; гарантія швидкого і безпечного доступу до даних; опрацювання відповідно до необхідного алгоритму; реалізація їх обміну усіма наявними каналами та подання користувачам.

Створення інформаційного забезпечення статистичного аналізу податкових надходжень насамперед передбачає:

1. Встановлення потреби в достовірності інформації. Вона повинна бути своєчасна та достатня для здійснення глибокого аналізу.
2. Достовірність знаходиться у тісному зв'язку із значущістю показників податкових надходжень. Чим більший вплив чинять вихідні показники на результати вирішення проблеми, тим більшими є вимоги до достовірності.
3. Визначення джерела отримання даних для аналітичних розрахунків, періодичність їх оновлення та оптимальних методів виміру. Важливою умовою є точність вимірювань та розрахунків. Застосування статистичних методів є доцільнішим у випадку, коли дані про податкові надходження супроводжуються інформацією про їх похибки.

© Іван Шост, Юлія Бойко, 2012

Встановлення шляхів перетворення наявної інформації в аналітичну. Дані повинні оперативно фіксуватись, опрацьовуватись, трансформуватись, передаватись та використовуватись для прогнозування процесів наповнення бюджетів.

При формуванні інформаційних потоків для статистичного аналізу податкових надходжень необхідно дотримуватись певних принципів:

- підбір найефективнішого способу задоволення потреби у певній інформації;
- забезпечення оперативності отримання інформації шляхом застосування новітніх засобів зв'язку;
- підвищення ефективності використання первинної інформації задля отримання з її допомогою потрібних похідних показників (завдяки детальному опрацюванню даних платіжних повідомлень, звітів, податкових декларацій, розрахунків тощо);
- оперативне поновлення, обробка та аналіз інформації з метою подальшого її використання у процесі прогнозування податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів;
- уникнення дублювання інформації, що надходить із різних джерел (зовнішніх – платники податку, органи Державного Казначейства, митниці, банківські установи, Держкомстат; внутрішніх – результати роботи податкових інспекцій, тобто реєстри платників податків, результати контрольно-перевіркової роботи тощо), їх єдність;
- відображення процесу справляння податків до бюджетів усіх рівнів повинно бути об'єктивним, без будь-яких перекручень даних, які здійснюються під впливом суб'єктивних моментів;
- економічність.

Відповідно до мети статистичного аналізу ініціюється запит на певну інформацію її користувачем, відбір показників за цінністю, яку вони у собі несуть. Залежно від технічних та організаційних можливостей інформаційної системи він може бути задоволений тим чи іншим способом. Зрозуміло, що організаційні, методологічні та методичні аспекти здійснення статистичного аналізу повинні враховувати можливості системи щодо надання необхідної інформації. Крім цього потрібно враховувати і економічну доцільність.

Важливою умовою при статистичному аналізі податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів виступає оперативність інформації. Це пов'язано із фактором часу. Для того, щоб результати аналізу були достовірними, вони повинні базуватись на актуальних та своєчасних даних. Актуальність залежить від періоду між моментом спостереження об'єкта і процесом застосування даних та від швидкості зміни досліджуваного показника. Своєчасність інформації виражається вчасністю її надходження при вирішенні поставленого завдання. При цьому небажаним є як запізнення, так і випередження показників стосовно моменту проведення аналізу.

Варто зазначити, що на сьогодні оперативність інформаційного забезпечення статистичного аналізу податкових надходжень, а також раціональна організація структури і складу даних потребують вдосконалення і є досить проблемними питаннями сфери оподаткування.

Вагомою перешкодою, яка стоїть на шляху ефективного справляння податків, є розбіжності у бухгалтерському та податковому обліку (виникнення податкової різниці). Принцип єдності інформації передбачає однозначність трактування даних, що надходять із різних джерел, подолання відособленості різних видів обліку. Крім того, отримувана нами такого роду інформація повинна доповнювати одна одну, а не дублювати.

Через те, що основним завданням, яке стоїть перед статистичним аналізом податкових надходжень є підвищення ефективності справляння податків, головною вимогою, що висувається до системи інформації є забезпечення об'єктивності відображення даних. При цьому наявні економічні показники, що характеризують стан податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, повинні відповідати потребі у них з боку посадових осіб (адже у більшості випадків бюджетні показники є мотивованим фактором). Принцип об'єктивності відображення процесу справляння податків унеможливлює навмисне перекручення даних, що виникає під впливом об'єктивних моментів.

Збиранню інформації, необхідної для проведення статистичного аналізу податкових надходжень до бюджету будь-якого рівня, повинна передувати побудова моделі аналізу. Вона будується згідно з переліком запланованих для вирішення аналітичних завдань, які і є основою при зібранні потрібної інформації. Ця модель описує етапи перетворення вихідних даних у результативні показники та характер їх взаємозв'язків. Після здійснення усіх розрахунків результативні показники повинні повністю забезпечувати потребу у інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень. Разом із цим, упродовж усього процесу потрібно контролювати надлишковість як вхідних, так і вихідних даних.

Суть принципу економічності полягає у тому, що затрати на зібрання та опрацювання інформації не повинні перевищувати ефекту від використання результатів аналізу. Але не слід ігнорувати і той факт, що з плином часу критерії економічної корисності можуть змінюватись, оскільки податкова сфера є досить мінливою.

Найефективнішим способом вирішення проблеми обліку податкових надходжень є системне впровадження проектів автоматизації інформаційних систем обліку та звітності, що і здійснюється за допомогою застосування сучасного технічного та програмного забезпечення. У зв'язку з цим передбачається зростання рівня аналітичних робіт.

У органах ДПС проводиться автоматизація роботи усіх рівнів податкової служби. Так за допомогою створеної автоматизованої системи, яка постійно вдосконалюється, здійснюється оперативне опрацювання інформації щодо податкових надходжень, проводиться комплексний аналіз та контроль матеріалів по оподаткуванню. Загалом ця система забезпечує впорядкування інформаційних потоків, зниження трудомісткості, розширення кола розглядуваних питань, підвищення рівня аналітичності.

Згідно із наказом ДПА України від 01.07.2004р. №357 «Про затвердження формату (стандарту) електронного документа звітності платників податків» було розпочато роботу із забезпечення можливості подання звітності платниками податків в електронному вигляді. [3]. Станом на 1 січня 2010 Р. у Тернопільській області 30 % платників податків подали звітність у електронному вигляді, а 1 серпня цього ж року їх кількість уже становила 39 %.

Нижче зображена схема електронного подання звітів (рис. 1).

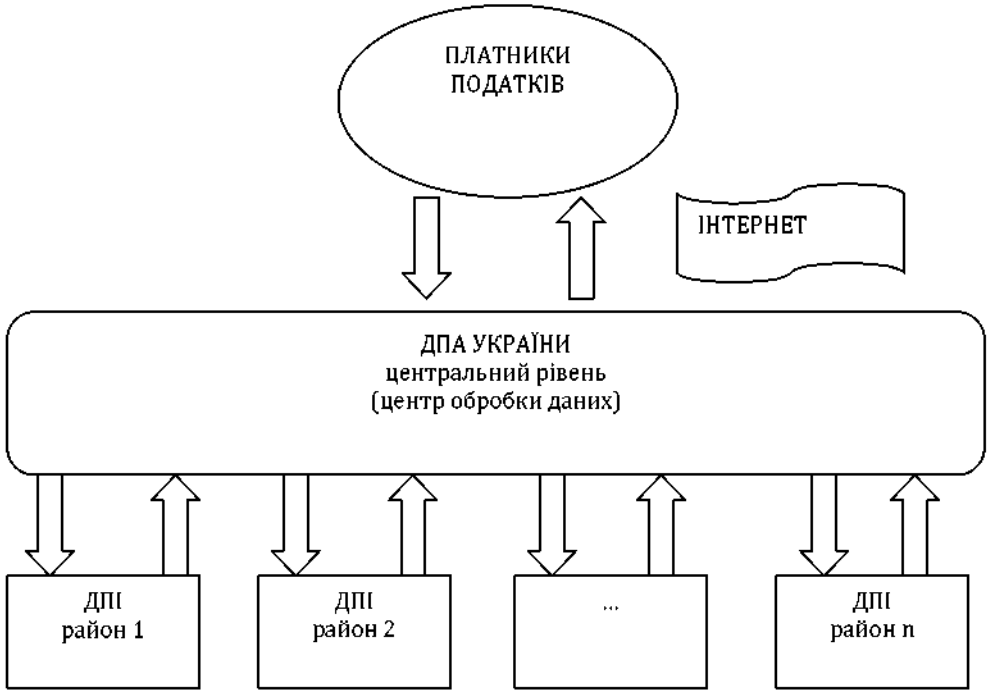

Рис. 1. **Схема подання звітів в електронному вигляді***

** Складено автором за даними [3].*

Зауважимо, що як для податкових інспекторів, так для платників податків електронна форма подання звітності має низку переваг:

а) для платників: можливість постійного відстеження будь-яких змін у формі звітності; арифметичний контроль за звітними показниками; економія коштів та робочого часу;

б) для працівників органів ДПС: оперативність опрацювання отриманої звітної інформації; скорочення часу, необхідного для перевірки усіх даних; забезпечення вчасного відшкодування заявлених сум.

З метою безкоштовного інформування платників податків про впровадження оновлених версій програмного забезпечення їх розміщують на офіційному сайті ДПА України.

Однак статистичний аналіз є не лише споживачем інформації, але і створює її для власних потреб, тому під час його проведення відбувається як використання інформації, так і перетворення даних. Завдяки результатам статистичного аналізу податкових надходжень до бюджетів різних рівнів можна зробити прогнози на перспективу, передбачити можливі наслідки різних варіантів розвитку подій, їх причинно-наслідкові зв'язки.

Список літератури

1. *Анализ хозяйственной деятельности [Текст] : учебник / И. А. Белобжецкий, В. А. Белобородова, М. Ф. Дячков и др./ Под редакцией В. А. Белобородовой. - 2-е изд., переработанное и дополненное – М.: Финансы и статистика, 1985 Г. - С.20-27.*
2. *Баканов М. И. Теория экономического анализа [Текст] : учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. - 3-е изд., перераб.- М.: Финансы и статистика, 1996- С.76-97.*
3. *Про затвердження формату (стандарту) електронного документа звітності платників податків [Текст] : наказ від 19 серпня 2005 № 351 / Державна податкова адміністрація України.*
4. *Житна, І. П. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств [Текст] : навч. посібник / І. П. Житна, А. М. Нескреба. – Вища школа, 1992 – С. 98-107.*
5. *Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г. В. Савицкая – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1997. – С. 234-251.*
6. *Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений [Текст] : учебник / Под редакцией С. Б. Барнгольц и Г. М. Тация. – 3-е. изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1986. – С. 94-106.*
7. *[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sta.gov.ua.*

РЕЗЮМЕ

Шост Иван, Бойко Юля

Основные принципы сбора данных, необходимых для проведения статистического анализа налоговых поступлений

Рассмотрены сущность и особенности сбора данных о налоговых поступлениях как источник для проведения статистического анализа.

RESUME

Shost Ivan, Boyko Yuliya

Basic principles of collecting the data necessary for the statistical analysis of tax revenues

The essence and features of collecting data on tax revenues as a source for statistical analysis.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2012 р.